

druhé, že chudák posluchač téměř ztratil tonální orientaci. Nevěděl, kde je; zle se mu vedlo, když chtěl najít útočiště v tónice. Kde se to ocitáme s tou hudbou? Vznášíme se ve sférách proscených zvláštními vůněmi, plujeme ovzduším nesplněné touhy. Všimněte si této melodie: vzpínající se touha –

– pak náraz silného napětí:

– a pak rozvedení:

– ale jen do dalšího nerozvedeného akordu. Pauza. Pak nové úsilí, ještě výš:

a znovu záchvat touhy:

a znovu neuspokojivé rozřešení:

Pauza, která nás opět udržuje v úzkostném očekávání, a pak ještě výš:

a ještě jednou bodnutí touhy:

a znovu zůstáváme bez rozhodnutí:

Kde to jsme? Plujeme v moři neurčité tonality.

Vidíte, těch dvanáct tónů začíná teď nabývat téměř stejného významu. Žijí v demokratické anarchii, ne už v organizované společnosti, v níž vládne jedna určitá tónika, jako tomu vždycky bývalo u Bacha, Beethovena a Brahmsa. Takže Wagner odkázal světu všeobecný zmatek.

Co byste si byli počali na místě ubohého, vývojem zaskočeného powagnerovského skladatele? Byli byste v úzkých, protože by se vám zdálo, že už nezbývá nic, co by se dalo psát.

Tonální postupy se tak uvolnily, že zdánlivě už ani nebylo možné je uvolnit ještě víc. Po *Tristanovi a Isoldě* nemohlo už nic vzbudit úžas.

Reakce na tento hrozný a podivuhodný okamžik v dějinách hudby byly rozmanité. Ale právě tyto reakce, ať směrem k lepšímu nebo k horšímu, tvoří to, čemu dnes říkáme *moderní hudba*.

Z této krize totiž vzešel velký rozkol, který až dodnes rozděluje hudební svět: spor o to, zda je tonalita vůbec ještě udržitelná. Podle tohoto klíče můžeme všechny skladatele 20. století rozdělit do dvou táborů: atonalisté považují tonalitu za překonanou, kdežto ostatní bojují o její zachování za každou cenu.

Nejprve se ve stručnosti podíváme na ten podivný, jen zasvěcencům přístupný svět atonality. Založil jej kolem r. 1910 génius jménem Arnold Schönberg. Schönberg vycházel z wagnerovské tradice, přičemž si našel dostatečně pevnou záštitu v *Tristanovi*. Když mu bylo pětadvacet let, napsal své první slavné dílo, smyčcový sextet *Verklärte Nacht* (*Zjasněná noc*), který je vlastně víc wagnerovský než sám Wagner. Poslyšte tu jeho wagnerovskou bolest a toužebnost – dávejte pozor, jestli také uslyšíte, jak praskají švy na wagnerovské tonalitě. (D)

Animato

Arnold Schönberg: Smyčcový sextet Zjasněná noc

f (tremolo) *ff*

ff *molto rit.* *atd.*

Je to krásná věc, ale Schönberg se s ní dostal do slepé uličky. Napjal tonalitu na skřípec tak důkladně, že ji víc už rozšiřovat nemohl, leda by ji přitom roztrhal na kusy. Tak ji tedy roztrhal a úplně zničil. Vyšla mu z toho atonální hudba – hudba skládaná bez jakéhokoli smyslu pro tóninu, bez základny, bez útočiště, prostě jen hudba užívající oněch dvanácti tónů. Poslechněte si, jak zněla. (D)

druhé, že chudák posluchač téměř ztratil tonální orientaci. Nevěděl, kde je; zle se mu vedlo, když chtěl najít útočiště v tónice. Kde se to ocitáme s tou hudbou? Vznášíme se ve sférách prosycených zvláštními vůněmi, plujeme ovzduším nesplněné touhy. Všimněte si této melodie: vzpínající se touha –

– pak náraz silného napětí:

– a pak rozvedení:

– ale jen do dalšího nerozvedeného akordu. Pauza. Pak nové úsilí, ještě výš:

a znovu záchvat touhy:

